

Araştırma Makalesi

Vilfredo Pareto'nun Elitlerin Dolaşımı Kuramında Politik Devrimin İzleri

Traces of Political Revolution in Vilfredo Pareto's the Theory of the Circulation of Elites

İnan AKDAĞ¹

Öz

Tarihsel toplumsal yapılar değişime tabidir. Değişimler bazen geniş kapsamlı bazı zamanlar ise dar nitelikli olmaktadır. Geniş kapsamlı değişimleri toplumsal devrim ve dar kapsamlı değişimleri ise politik devrim olarak adlandırmak mümkündür. Vilfredo Pareto, elitlerin dolaşımı teorisiyle dar kapsamlı bir politik devrime işaret etmektedir. Bu çalışmanın konusu, Pareto'nun elit dolaşımı teorisinde politik devrimin izlerini sürmektir. Pareto, elitleri, doğan büyüyen sonra düşen bir toplumsal döngü olarak tanımlamıştır. Düşüş esnasında ortaya yeni bir elit çıkmaktadır ve eski eliti aşağıya itmektedir. Bu aşağıya itme süreci bir politik devrimi nitelemektedir. Çünkü yeni gelen elit de bir önceki elit gibi azınlıktır ve toplumun çoğunluğu üzerinde tahakküm kurmaktadır. Dolayısıyla bu süreci toplumsal devrimden ziyade politik bir devrim olarak kabul etmek gerekir. Bu çalışmada, Pareto'nun elitlerin dolaşımı kuramını, bir politik devrim yaklaşımıyla ele alınmıştır. Toplumsal devrim sürecinde, sınıflı toplumlarda, sürekli bir yeni elit ortaya çıkmaktadır ve eski elitten iktidarı, politik devrim yoluyla ele almaktadır. Politik devrim, barışçıl veya zora dayalı olabilmektedir. Hangi biçimde olursa olsun sonuç, iktidarın el değiştirmesidir. Ayrıca, *politik devrimde* yapısal değişiklik egemen sınıflar içerisinde gerçekleşirken, *toplumsal devrimlerde* alt sınıfların egemen sınıflara doğru yer değişikliği yaşanmaktadır. Dolayısıyla Pareto'nun elitlerin değişimi kuramı anti-sistemik değil sistem içi iktidar değişimini öngörmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vilfredo Pareto, Devrim, Politik Devrim, Toplumsal Devrim, Elitlerin Dolaşımı.

Jel Kodları: P16, B15.

Abstract

Historical-social structures are subject to change. Changes become sometimes wide ranging and sometimes narrow ranging. It can be labelled that wide ranging changes are social revolution and narrow ranging changes are political revolution. Vilfredo Pareto marks narrow ranging political revolution in his theory of circulation of elites. The subject of this study is to track down a political revolution in Pareto's theory of circulation of elites. Pareto has defined elites as born, rising, and falling social circulation. During falling of elites, new elites appear, and they overturn old elites. The process of this overturning marks a political revolution. Because new elites are minority like old elites, and they establish a domination over majority of society. Therefore, this process resembles a political revolution instead of a social revolution. This study aims to grasp Pareto's theory of circulation of elites in the framework of a political revolution. In class societies, continuously a new elite reveal, and they seize power from old elite via political revolution in the process of social evolution. Political revolution is based on peaceful action or forcibly movement. The result is power shift whatever it becomes. Moreover, when in a political revolution, there is a structural change, in a social revolution, there is a change from sub classes to upper classes. Therefore, Pareto's the theory of the circulation of elites is not the anti-systematic, instead he envisages power shift intra-system.

Keywords: Vilfredo Pareto, Revolution, Political Revolution, Social Revolution, The Circulation of Elites.

Jel Codes: P16, B15.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi Merzifon İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, inanakdag@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0001-5531-403X

Giriş

Toplumsal hayatla ilgili düşüncelerin en kritik yanı toplumsal değişim konusudur. Birçok düşünür, toplumsal değişimle ilgili farklı düşünceler ileri sürmüştür. Teknolojik değişim, evrimci değişim ve bunların arasında önemli bir yeri olan devrimci değişim bunlardan bazılarıdır. Toplumsal hayat bir yapı olarak kendisini kurumsallaştırdığı için temel merak, yapının değişimidir. Bu çalışmanın konusu olan düşünür -Vilfredo Pareto- elitlerin dolaşımı kuramı üzerinden politik devrime bir bakış açısı getirmiştir. Devrimci düşünürlerin aksine Pareto, toplumsal hayata politik değişim temelli perspektiften bakmıştır. Pareto, daha çok egemen sınıf bloku içerisinde gerçekleşen değişimlere odaklanmıştır. Çalışma boyunca; Pareto’nun, toplumsal değişime getirdiği politik değişim temelli dönüşüm anlayışının İzini sürmek amaçlanmıştır.

Pareto, devrim kavramını açıktan ifade etmemekle birlikte elitlerin dolaşımı kuramı ile bir politik devrim bakış açısını ima etmiştir. Bu kurama göre toplumsal yaşam, bir elitin düşüşü ve yeni bir elitin iktidara gelişi ile örüntülenmiştir. Bu çalışma bu değişimin bir politik devrim olarak ele alınabileceğini savunmaktadır. Süreç olarak elit değişimi daha sonra Karl Marx’da temellerini göreceğimiz toplumsal devrime göre daha kısa süreli görüngüye sahiptir. Toplumsal hayatın her dönüm noktasında bir politik devrimle karşılaşmak olasıdır. Bu modelde elde edilmesi gereken sonuç, politik devrimin, toplumsal yapı da bütünsel bir değişim yaratmamasıdır. Aksine, bu değişim, politik kertede görülmektedir. Doğal olarak, her toplumsal olguda olduğu gibi bu olgunun ekonomik ve ideolojik nedenlerinin var olduğudur.

Marx, devrim kavramını tarihsel gelişimin temel dönüm noktaları olarak ortaya koymuştur. Marx, insan toplumlarını, köleci, feodal, kapitalist ve sosyalist-komünist aşama olarak ekonomik üretim tarzları üzerinden tanımlamıştır ve bir ekonomik üretim tarzından diğerine geçişin devrim veya daha geniş tanımla toplumsal devrim yoluyla gerçekleştiğini/gerçekleşeceğini belirtmiştir. Ekonomik üretim tarzı sınırlı olunca toplumsal devrimlerle de sınırlı sayıda karşılaşacağımızı Marx belirtmiştir. Bu bağlamda Marx’ın toplumsal devrimini görmek, Pareto’nun politik devrimine göre daha uzun süreç gerektirmektedir. Öteki yandan toplumsal devrim, politik devrime göre daha geniş temelli değişiklik içermektedir ve toplumsal yapıyı, aşağıdan yukarı köklü bir şekilde dönüştürmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Pareto’nun elitlerin dolaşımı kuramının bir politik devrim anlayışı çerçevesinde ele alınmasıdır. Çalışmanın kapsamı, Pareto’nun elitlerin dolaşımı kuramıdır. Çalışmanın hipotezi, politik devrimin göreceli dar ve sürekli karşılaşılabilen bir olgu olduğu ve Pareto’nun elitlerin dolaşımı teorisinin aslında bir politik devrim anlayışı içerdiğidir. Ayrıca, *politik devrimde* yapısal değişiklik egemen sınıflar içerisinde gerçekleşirken, *toplumsal devrimlerde* alt sınıfların egemen sınıflara doğru yer değişikliği yaşanmaktadır.

Kavramsal Çerçeve ve Literatür

Bu çalışmada, yapısal değişikliklere odaklanılmaktadır. Bu çerçevede sınıfsal ilişkiler ve materyalist tarih anlayışı yöntem olarak belirlenmiştir. Yapısal değişimin ve sınıflar arası ilişkilerin karşılıklı değişimi çalışmanın temellerini oluşturmaktadır. Özne veya sınıflar, yapısal değişimde karşılaşılan değişimin nesnesi olarak ele alınmıştır. Yapı ise politik, ekonomik ve ideolojik kertelerden oluşan bir bütün olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla, yapının değişimi bütünsel diyalektik bir değişim biçiminde vurgulanmıştır.

Çalışmada, Pareto’nun politik devrim anlayışı incelendiği için düşünürün birincil kaynaklarına başvurulmuştur. Düşünürün yazmış olduğu ve tezlerini vurguladığı kendi kaynakları temel

alınmıştır. Ayrıca, politik devrim ve toplumsal devrim üzerine diğer düşünürlerin birincil kaynakları da irdelenmiştir.

Politik veya sosyal tüm devrimler siyasal birer kavramdır. Genel yaklaşımda devrim, iktidar gücünün transferidir. Transferin, egemen sınıflar içinde veya egemen sınıflar ile alt sınıflar arasında olmasının yapının değişimi çerçevesinde anlamı vardır. Egemen sınıflar arasında iktidarın transferi, yapıyı köklü bir değişime tabi kılmaz. Bu anlamıyla devrim, politik bir devrimdir. Değişim yalnız politik kerte de gözlemlenebilir. İktidarın transferi egemen sınıflar ile alt sınıflar arasında gerçekleşirse bu yapının köklü değişimi anlamına gelir. Sosyal devrimde yapı, ekonomik, politik ve ideolojik anlamda dönüşüme uğramaktadır. Bu aynı zamanda üretim tarzının başkalaşmasıdır.

Friedrich Engels, Karl Marx’ın ve dolayısıyla Marksizmin devrimlere bakışını bakışını özetleyen çalışmalar yapmıştır. Engels’e göre (2016: 19), sosyalist devrimlere kadar tüm devrimler, belli bir sınıf egemenliği yerine bir başka sınıf egemenliğinin iktidara gelmesiyle ilişkilidir ve Böylece iktidarda olan bir azınlığın, gücü elinde bulunduran başka bir azınlık tarafından devrilmesi sonucunda devlet iktidarı, yeni azınlığın çıkarları doğrultusunda biçimlendirilmektedir. Bu bağlamda, Marksizme göre, *politik devrimler* dar kapsamlıdır ve iktidar egemen sınıftan ezilen sınıfa geçmemekte sadece egemen sınıflar arasında değişimi gerçekleştirmektedir. *Toplumsal devrimde* ise iktidar, egemen sınıftan ezilen sınıfa doğru transfer edilmektedir. Öyleyse, politik devrim, toplumsal devrime göre dar kapsamlıdır. Yalnızca yönetenler, egemen sınıflar arasından yer değiştirmektedir. Bu noktada, Engels’in şu vurgusu önemlidir. Engels (2016: 19), iktidara gelen yeni sınıfın veya azınlığın, iktisadi gelişme düzeyinin iktidar yeteneği kazandırdığı azınlık grubu olduğunu belirtmiştir. Bu koşullarda, Pareto’nun elit dolaşımına da elitlerin iktisadi gelişmişlik düzeyleri çerçevesinde bakmak gereklidir.

Karl Kautsky, politik devrim ve toplumsal devrim arasındaki farkı, politik devrimi reform olarak ele alıp ve toplumsal devrimi ise devrim bağlamında kabul ederek tanımlamıştır. Kautsky’e göre (1946: 8); toplumun üstyapısında politika ve adaleti arayan ve ekonomik koşulları değiştiren önlemler *reformdur* [politik devrim y.n.] ve bu değişiklikler toplumun politik ve ekonomik yönetici sınıflarının kontrolü altında sürdürülür. Öteki yandan Kautsky (1946: 8), eğer değişiklik yaratan önlemler, ekonomik ve politik olarak baskı gören sınıftan gelirse, bu sınıf iktidarı ele geçirirse ve politik-adalet sistemini kendi çıkarına uygun dönüştürürse ve yeni bir toplumsal iş birliği kurarsa bu *devrimdir* [toplumsal devrim y.n.]. Bu bağlamda Kautsky, politik devrim ve toplumsal devrimi sınıfsal ilişkiler çerçevesinde ele almıştır. Denebilir ki; dar anlamda politik devrim, sistemde herhangi bir değişiklik yaratmamaktadır ancak geniş anlamda toplumsal devrim toplumsal yapıyı temelden dönüştürmektedir.

Alexis de Tocqueville, Fransız Devrimi üzerinden politik devrimi belirlemiştir. Tocqueville’e göre (2011: 142); politik devrimde, kurulu kanunlara karşı çıkanlar inançlara saygılı davranmışlardır ve dini eleştirenler aynı zamanda doğayı ve tüm güçlerin düzenini değiştirmeye çalışmamışlardır ve var olan anayasayı yukarıdan aşağı değiştirmişlerdir. Böylece, Tocqueville (2011: 142), en büyük toplumsal isyanlarda bile istikrar noktası bulunduğunu vurgulamıştır. Tocqueville de politik devrimin dar kapsamını ve toplumsal yapıyı kökten değiştirmedini belirtmiştir.

Theda Skocpol’da politik devrim ile toplumsal devrim arasındaki farkları vurgulamıştır. Skocpol’a göre (2008: 4); *toplumsal devrimler*, hızlı olmakla birlikte toplumun devlet yapısında ve sınıf yapılarında temel dönüşümler yaratan ve aşağıdan sınıf temelli devrimlerdir. Yine Skocpol (2008: 4), *politik devrimlerin* devlet yapılarını dönüştürdüğünü ancak toplumsal yapıda

değişikliğe yol açmadığını ve sınıf çatışması yoluyla gerçekleşmesine gerek olmadığını belirtmiştir. Toplumsal devrim ile politik devrim arasındaki fark, toplumsal devrimde sosyal ve politik değişimin eş anlı olması ve politik devrimde buna gerek olmamasıdır (Skocpol, 2008: 4). Skocpol da, diğer düşünürler gibi toplumsal devrimin toplumsal yapıda yarattığı dönüşümü ve politik devrimde sadece üstyapıda değişimin olduğunu savunmuştur.

Hal Draper’e göre (2011: 18); eğer iktidarda liderlik, iktidar biçimleri veya üst yapıda değişimler varsa bu dönüşüme *politik devrim* denilebilir. Ancak dönüşüm, iktidarın yeni sınıfa transferine yol açıyorsa, üretim tarzı veya toplumsal sistemde temel değişikliğe neden oluyorsa bu devrime *toplumsal devrim* denilmektedir. Bu bağlamda, sosyal devrimin, politik devrimden program anlamında daha geniş bir perspektife sahip olduğunu ve toplumsal yapıyı bütünüyle dönüştürdüğünü ileri sürebiliriz. Marx ise bu çalışmanın öznesi konumunda ele alınan Pareto’ya göre daha geniş kapsamlı bir toplumsal devrim anlayışına sahiptir.

Bu çerçevede, politik devrimlerin programının, katılan sınıfların ve sonuçlarının, toplumsal devrime göre dar kapsamlı olduğu görülmektedir. Politik devrimlerde genelde egemen sınıflar içerisinde yer değiştirme -iktidar ile ilişkileri çerçevesinde- görülürken, toplumsal devrimlerde egemen sınıf ile ezilen sınıf arasında iktidarı ele geçirme açısından farklılaşma söz konusu olmaktadır. Politik devrim, toplumsal yapının politika ve ideoloji gibi üst yapılarında değişim yaratırken, toplumsal devrim, ekonomi alt yapı ve politika, ideoloji üst yapı bağlamında tüm yapıda yeni bir yapılanmaya gitmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında, Pareto’nun elitlerin dolaşım kuramının, egemen sınıflar içerisinde bir değişimle birlikte politik devrime vurgu yaptığı ifade edilebilir.

Vilfredo Pareto’nun Elitlerin Dolaşımı Kuramı

Pareto, toplumun daima seçkinler tarafından yönetildiğini belirtmiştir. Marksizmin yönetici sınıf ve sınıf kuramına karşı Pareto, liberal kurama uygun olarak seçkin anlayışını savunmuştur. Seçkinin Marksist kuramdan farkı, aynı sınıf içerisinde bile seçkinlerin konumunun değişebildiğidir. Dolayısıyla Pareto, sömürü değil tahakküm ilişkilerine odaklanmıştır. Pareto’ya göre;

“Kısa aralıklar dışında insanlar her zaman bir seçkin azınlık tarafından yönetilmişlerdir. Seçkin (elite) kelimesini en güçlü, en enerjik ve kötülük kadar iyiliği de yeteneği olan anlamında, etimolojik bağlamı içinde kullandım.” (Pareto, 2018: 35).

Pareto, alıntıda görüldüğü gibi seçkini, güç, enerji ve ahlaki bir biçime dayandırmıştır. Bu bağlamda seçkin, nesnel değil öznel bir fenomendir. Seçkin etkisini, ekonomi, politika ve ideoloji gibi toplumsal kertelerden değil doğuştan sahip olduğu öznel karakteristik özelliklerinden almaktadır. Pareto seçkini şu şekilde tanımlamıştır;

“Pratik bir zekâ, yüksek ahlak standartları ve eğitim...bunlar tam olarak seçkini geri kalan insanlardan ayıran özellikler değil midir?” (Pareto, 2018: 80).

Ancak Pareto, kendisiyle çelişir bir şekilde, kuramının öznel değil nesnel fenomene dayandığını belirtmiştir. Bu, Pareto’nun kuramının çelişik bir yapıda olduğunu göstermektedir. Pareto, kuramını şu şekilde ifade etmiştir;

“Pantaleoni dikkatini öznel fenomene yöneltmiştir bense nesnel fenomene” (Pareto, 2018: 35).

Pareto, seçkinleri statik değil dinamik olarak kavramaktadır. Bir seçkin ortaya çıktıktan belli bir süre sonra yeni bir seçkin varlık kazanmakta ve eski seçkinin yerine geçmektedir. Böylece, Pareto’nun elit dolaşımı kuramının temelleri kuramsallaştırılmaktadır. Ancak Pareto, seçkinlerin toplumsal kökenleri için bir şey söylememektedir ve sadece içinde bulunduğu grubun en zeki, akıllı, ahlaklı kesimleri olduğunu ileri sürmektedir. Yine Pareto, seçkinlerin

dolaşımının toplumsal yasa gereği değil doğal yasanın bir sonucu olduğunu savunmaktadır. Pareto, seçkinlerin dolaşımını aşağıdaki şekilde belirtmektedir;

"Oysa önemli doğal bir yasa nedeniyle seçkinler sürekli bu halleriyle devam edemez, tükenirler. Bu yüzden insanlık tarihi seçkinlerin durmadan devam eden yer değiştirme tarihidir. Biri yükselirken diğerinin alçılması gibi... Bu gerçek bir fenomendir fakat bize başka biçimde gözükebilir." (Pareto, 2018: 35).

Pareto, seçkinlerin dolaşımında eski seçkinin tasfiyesi ve yeni seçkinin gelişi arasındaki geçiş döneminde dini duyguların yükselişine dikkat çekmiştir. Ancak dini duygular sadece din değil aynı zamanda ideolojik bakış açısıdır. Pareto dini, geniş perspektiften ideoloji olarak ele almıştır.

"En yüzeysel çalışma bile son yıllarda uygar uluslar içerisinde dini duyguların arttığını ve hala yükselmekte olduğunu göstermektedir. Bu sadece Hristiyan mezhepleri şeklindeki dini formlara yarar getirmedir, ayrıca kendini sosyalizmde gösteren dini duygulara, yeni bir düzene enerji verdi." (Pareto, 2018: 40).

Yine Pareto, ideolojinin yükselişini şu sözlerle belirtir;

"Spiritüalizm, okültizm ve diğer benzer boş inançlar dini duyguların genel olarak artmasıyla birlikte çok sayıda takipçi kazanır ve yükselişe geçer." (Pareto, 2018: 47).

Dini duygular ve ideolojinin yükselişinden sonra sıra eski seçkinin düşüşüne gelmektedir. Pareto, psikolojik yaklaşımdan hareketle eski seçkinin düşüş anında ruh halinden bahsetmiştir. Eski seçkin, bir yandan ılımlı ancak diğer yandan açgözlüdür. Şöyle ki;

"Bir seçkin düşerken eş zamanlı olarak kendini gösteren iki işaretten söz edebiliriz.

1-Düşen seçkin daha yumuşak, ılımlı ve kendi gücünü kullanmaya daha az eğilimli olur.

2-Diğer yandan, açgözlülüğünü ve başkalarının mallarına olan hırsını kaybetmez, mümkün olduğunca gayrimeşru yollardan zimmete geçirme ve ulusal mirası gasp etme eğilimindedir." (Pareto, 2018: 60).

Pareto, elitlerin düşüş anında insancıl davrandığını ancak bunun bir aldatmaca olduğunu ve sadece düşüşü engellemek için taktiksel bir hareket olduğunu belirtmiştir. Ona göre;

"Seçkinler düşüşleri esnasında insani duygular ve merhamet sergilerler fakat bu iyilik bir zayıflık olmamak koşuluyla gerçeğe göre daha aldatıcıdır." (Pareto, 2018: 72).

Pareto, liderliğin halkta olduğu düşüncesinin bir yanılsama olduğunu ve aslında liderin yükselişe geçen yeni elitlerin olduğunu ileri sürmüştür. Dolayısıyla yöneten, lider değil daima elitlerdir.

"Bugün egemen sınıfın öncüsünün halk olduğuna inanmak bir hatadır. Öncü konumunda olanlar -ki bu çok farklı bir sorundur- halka dayanan yeni ve gelecek seçkinlerin bir kısmıdır." (Pareto, 2018: 76).

Yükselişe geçen yeni seçkinler, eski aristokrasi içerisinde çıkan burjuvalardır. Dolayısıyla Pareto'ya göre; yükselen elitler, daima, eski sınıfın içerisinde çıkan devrimci liderlerdir.

"Yeni seçkinlerin politik liderlerinin neredeyse istisnasız burjuva olmaları ve ahlaki anlamda karakterleri çökmüş olan ama zekâları öyle olmayan eski aristokrasi sınıflarından ortaya çıkmaları da dikkat çekicidir. Bu durumu ortaya çıkaran şey ise, burjuva sınıfının en başarılı, yetenekli kesimlerini, kim olursa olsun düşmanlarının safına geçmeye mecbur eden burjuvanın kötü davranışlarıdır. Böylece egemen sınıf daha da zayıflar. Bunun sonucunda da yoksullaşır ve en güçlü, en ahlaklı ve en dürüst adamlarını kaybeder." (Pareto, 2018: 77).

Yeni elitler, pratik, açık ve kesin realist bir yaklaşım tarzına sahiptir. Bu, eski elitin kaybettiği özelliklerdir.

"Onlarda sizi çarpan, dikkatinizi çeken özellikler pratik bir zekâ, açık ve kesin gerçekçi bir yaklaşım tarzı, başarılı bir çabayla sonuç veren sağlam bir sağduyudur. Bu özellikler kesinlikle, yok olmak üzere olan eski seçkinde kaybolan özelliklerdir." (Pareto, 2018: 80).

Elit, bir sınıf değildir. Aksine elit, sınıflardan oluşan bir yapıdır. Dolayısıyla heterojen bir yapıya sahiptir.

“Hiçbir zaman kesin olarak tek bir seçkin sınıfı yoktur. Seçkini birlikte meydana getiren çeşitli sınıflar vardır.” (Pareto, 2018: 80).

Sonuç olarak; Pareto, elit dolaşımı döngüsünün sonsuz olduğunu ve toplumların hayatında elitlerin, zekalarıyla, gerçekçilikleri ile varlıklarının yönetim işlevini sürdürmek için olduğunu ve bu durumun değişmeyeceğini belirtmiştir. Ancak, her iktidara gelen elit, varlığını sonsuza kadar süreceğini düşünmekte ancak gelişmelerle birlikte yeni elitin yükseldiği ve eski eliti tasfiye ettiğini ileri sürmüştür. Bu döngü değişmeyecek bir şekilde sürekli devam etmektedir. Tarih, bir yanı sıra, elitler mezarlığıdır. Bir elit doğar, yükselir, eski elitin yerini alır, düşüşe geçer ve yeni elit iktidara gelir.

Elitlerin Dolaşımı Teorisinde Politik Devrimin İzleri

Pareto, iktidarda veya iktidar karşısı hareketlerin güç kullanmak yoluyla olabileceğini ön görmüştür. Bu bağlamda seçkin dolaşımı, zor kullanmadan gerçekleşmemektedir. Bu biçimiyle Pareto, seçkin değişiminin bir tür politik devrim olduğunu zımni olarak kabul etmiştir. Pareto’ya göre;

“Böyle bir devrim eğer eski seçkinler güçlü ve aynı zamanda hoşgörülü ve bilge olsalardı kansız olabilirdi.” (Pareto, 2018: 37).

Başka bir açıdan Pareto, seçkin değişimi sırasında eski ve yeni seçkinlerin durumunu devrimci bir durum olarak tasvir etmiştir. Bir yandan eski seçkin ve iktidarı zayıflamıştır ancak diğer yandan yeni seçkin zor kullanmaya eğilimlidir. Bu anlamda bir politik devrimin koşulları oluşmuştur. Marksist devrim teorisinde ikili iktidar dediğimiz bir durum söz konusudur. Eski seçkin ve yeni seçkin iki farklı iktidar odağı haline gelmiştir. Değişim zor içermektedir. Pareto bu durumu şu şekilde kuramsallaştırmıştır;

“Fakat değişim eski seçkinler için daha çok gözyaşı ve daha fazla kana mâl olacaktır. Çünkü eski seçkin bir yandan deliliğe düşerek silahsızlanır ve aptalca hümanist konuşmalarla gücünü kaybeder, öbür yandan yeni seçkini destekler ve böylece onu ayağa kalkmaya ve savaşmaya zorlar.” (Pareto, 2018: 37).

Pareto, politik devrim sürecine, eski ve yeni seçkinin psikolojik durumu üzerinden bir analiz geliştirmiştir. Eski seçkinin baştan savaşı kaybettiğini belirterek yeni seçkinin dinamizmini vurgulamıştır. Pareto, bu durumu şu şekilde tasvir etmiştir;

“Yeni seçkin, güç ve enerji doludur, eski seçkin ise çözülmüştür. Yeni seçkin atılgandır, cesurdur ve “sınıf çatışmasını” açığa vurur. Eskisi çocukça, “dayanışmayı” metheder. Yumrukların karşısında başını eğer ve bu yumruklara aynı şekilde karşılık vermek yerine sadece teşekkür eder.” (Pareto, 2018: 84).

Pareto, politik devrim sürecinde, yeni gelen elitin, iktidarı ele geçireceğini açıkça söylemediğini bunun yerine çoğunluğun yararı için mücadele ettiğini ifade eder. Ayrıca politik devrim gerçekleşip, yeni elit iktidara gelince eski elit üzerinde tahakküm kurduğunu açıklar. Pareto’ya göre;

“Eskilerin yerine geçmek için çabalayan veya sadece gücünü arttırmak isteyen yeni seçkinler böyle bir niyetleri olduğunu açıkça kabul etmezler. Bütün bu baskının liderliğini üstlenmek yerine, kendi iyiliklerinin değil, çoğunluğun iyiliği peşinde koşacaklarını, bunun büyük bir mücadeleye yol açacağını fakat bu mücadelenin sınırlı bir sınıfın hakları için değil bütün vatandaşların hakları için yapılacağını ilan ederler. Tabii ki yeni seçkinler bir kere zafer kazandıklarında eski dostlarını buyrukları altına alırlar ya da onlara bazı resmi ayrıcalıklar sunarlar.” (Pareto, 2018: 35).

Pareto’nun bu görüşünü, Karl Marx ve Friedrich Engels’den aldığı ileri sürülebilir. Pareto’dan çok önce Marx ve Engels bu durumu şu şekilde ifade etmiştir;

“Egemen olmak gayretindeki her sınıf, proletaryanın durumunda olduğu gibi, kendi egemenliği eski toplum biçiminin tamamının ve genel olarak egemenliğin ortadan kaldırılmasını gerektirse de, kendi çıkarını yeniden genelin çıkarı olarak sunmak için -ki başlangıçta bunu yapmaya mecburdur- her şeyden önce politik iktidarı ele geçirmek zorundadır.” (Marx ve Engels, 2018: 41).

Pareto, politik devrim sürecini üç aşamalı bir süreç olarak kavramıştır. Açık bir şekilde materyalist bir görüş yerine idealist bir tutum benimsemiştir. Politik devrimin başlangıcını yükselen dini duygularda bulmuştur. Sonra eski elitin düşüşü ve ardından yeni elitin yükselişiyle süreci tamamlamıştır.

“Fenomeni nesnel bakış açısıyla düşünürsek; gerçeği üç kategori altında sınıflayabiliriz:

1-Krizin tırmanış döneminde olduğumuzu ispatlayan yükselen dini duyguların yoğunluğu.

2-Eski seçkinin düşüşü.

3-Yeni bir seçkinin yükselişi.” (Pareto, 2018: 39).

Pareto, elit değişiminde eski elitin düşüşü ve yeni elitin yükselişini toplumsal psikolojik algısını aşağıdaki biçimde tanımlamıştır;

“Eski seçkinin düşüşü, insani ve fedakâr duyguların yükselişi olarak gözüktür. Yeni seçkinin yükselişi ise âciz ve güçsüzün, nüfuzlu ve kuvvetliye karşı haklı çıkması olarak görünür.” (Pareto, 2018: 39).

Pareto, elit değişiminde, elitlerin nasıl dini duyguları kullandığını ve insanların nasıl bu inançlardan sıyrıldığını şu şekilde vurgulamıştır;

“Yönetici sınıf, halkı kontrol altında tutmak için eski dini inançları kullanmak istemiştir ancak öyle bir şey olmuştur ki, insanlar bu eski inançlardan kurtulmuş ve yenilerine başvurur hale gelmişlerdir.” (Pareto, 2018: 92).

Pareto, elit dolaşımı kuramını açık bir sisteme oturtmuş ve her gelen elitin daha sonra gelen elit tarafından indirileceğini ve bu döngünün sonsuz biçimde süreceğini belirtmiştir;

“Şimdilik yeni seçkin esnek ve her şeye açıktır fakat zaferden sonra, diğerlerinin başına gelen şey onun da başına gelecektir. Zaferinden sonra seçkin daha katı ve kendi içine kapalı hale gelir.” (Pareto, 2018: 87).

Mevcut elitleri Pareto, burjuvazi ve aristokrasiden kalan bakiye olarak tespit etmiştir;

“Hakimiyetini hala sürdüren seçkin, çoğunlukla burjuvalardan ve düşük bir oranda diğer seçkinlerin bakiyesinden oluşmaktadır.” (Pareto, 2018: 60).

Genel hatlarıyla değerlendirildiğinde Pareto, elit dolaşımını bir politik toplum olarak tasvir etmiştir. Eski elit düşer ve yeni elit gelir ve bu süreç belirli bir güç kullanımını gerektirmektedir. Döngü sonsuz gitmektedir. Doğal olarak yaşadığı dönemde, iktidarda burjuva elit bulunurken karşısında yükselen elit olarak işçi sınıfı yer almaktaydı. Rusya örneğinde işçi sınıfının elitleri iktidarı ele geçirmiştir. Ancak Pareto, özellikle burjuva hizipleri arasında döngü değişiminden bahsetmemiştir.

Elitlerin Dolaşımı Kuramının Politik Temelleri

Politik anlamda tarih bilimi, ikili bir yapıya sahiptir; çizgisel ilerleme tarihi ve döngüsel tarih anlayışları. Çizgisel tarih -içerisinde düz çizgisel veya helezonik ilerleme biçimlerini taşır-tarihin ileriye doğru gittiğini savunan, iyimser bir tarih anlayışıdır. Bunun karşıtı olarak tarihin ilerlemediğini ileri süren görüşler özellikle I. ve II. Dünya Savaşları’yla birlikte görünür olmuştur. Öteki yandan tarihin döngüsel olduğunu ileri süren görüşlerin temelinde, tarihin başlangıç noktasına doğru hareket ettiği tezi yer alır. Bu görüş, tarihsel olayların sürekli tekrar ettiğini kabul etmiştir. Her tarih anlayışının politik sonuçları, tarihe makro bakışıyla etki etmektedir.

Peter Burke’e göre (1993: 131); toplumsal değişim modelleri iki tipe ayrılmaktadır -çizgisel ve döngüsel- ve Arap dünyasında İbn-i Haldun ile ortaya çıkan ve Rönesans’ta Machiavelli ile başlayan, Oswald Spengler, Arnold Toynbee ve Vilfredo Pareto’nun sürdürdüğü döngüsel tarih anlayışı birçok tarihçi tarafından benimsenmiştir. Çizgisel veya lineer tarih anlayışı yerine döngüsel tarih anlayışı, toplumların aynı noktaya doğru geri geldiğini ileri sürmüştür. Bu yaklaşım, politik bağlamda, insan özgürleşmesi üzerine politik bir proje sunmamaktadır. Tarihin geleceği nokta; başlangıç noktasıdır.

İleri doğru giden tarih anlayışı iyimser bir tarih anlayışına işaret ederken, liberal ve Marksist yaklaşımlar bu tarih anlayışını benimsemektedir. Aralarındaki fark ise değişimin hızı konusundadır. Fransız Devrimi’nden sonra burjuvazi iktidara gelince liberaller kontrollü bir değişimi savunmuştur. Bunun sebebi iktidarın burjuvazide olması ve kontrolsüz değişimin iktidarı ellerinden alabileceği düşüncesidir. Marksist yaklaşım ise tarihin sonu olarak gördüğü sosyalizm/komünizme ulaşmak için hızlı bir değişimi öngörmektedir. Değişim hızlanırsa tarihin sonu daha hızlı gelecektir. Bunlara karşın muhafazakârlar ise döngüsel bir tarih anlayışı savunmuştur ve tarihin ileri değil geriye doğru gelmesini desteklemişlerdir. Dolayısıyla değişim, mümkün olduğu kadar yavaşlamalıdır. Bu üç yaklaşımda tarih anlayışları politik değer yüklüdür.

Pareto da döngüsel tarih anlayışını benimsemiştir. Elitlerin dolaşımı kuramını, bu tarih yaklaşımı üzerine inşa etmiştir. Yalnız vurgulanması gereken bir nokta, Pareto, sadece elitlerin dolaşımında değil, toplum ve toplumsal sistemler konusunda da döngüsel yaklaşımı savunmuştur. Pareto’ya göre;

“Sınıflar ve eğilimler birbirleriyle yer değiştirirken, toplumun temel karakteri döngüsel olarak değişir. Bu yönetim sistemlerinin her biri önce refah üretebilir ama sonra çöküş ve çürüme gelir. Bu bakımdan sosyal sistemlerin kaderi canlıların yaşam döngüsüne benzer. Salınımlar bu dönemlere tekabül eder.” (Pareto, 2016: 96).

Pareto, bütün toplumların, ayrıcalıklı azınlıklar tarafından yönetildiğini belirtmiş ve bu azınlıkların etkin ve güçlü olduğunu savunmuştur (Abraham ve Morgan, 1989: 96). Bu çerçevede Pareto, diğer elit teorisyenleri gibi belirli bir azınlığı toplumun çoğunluğundan ayırmaktadır ve bu yanıyla azınlığın iktidarına, politik anlamda, meşruiyet yaratmaktadır. Toplumsal değişimin, nesnel ekonomik, politik ve ideolojik değişimlerden çok elit denilen ayrıcalıklı kişilerin öznel üstünlüğü üzerinden kurgulanmıştır. Bu yanıyla Pareto, seçkin bir niteliğe sahiptir. Seçkinlik, Pareto için, olanı incelemek değil, aksine olması gerekeni ortaya koymaktır. Bu bağlamda Pareto, normatif bir yaklaşım biçimi üstlenerek, bilim yerine felsefe taraflı bir tutum benimsemiştir.

Joseph V. Femia’ya göre (2006: 70); Pareto, en etkili politikanın zenginler tarafından sağlandığını belirtmiştir ve yönetici elit ile ekonomik elit iç içe geçmiştir. Ayrıca, iktidarın eşit dağılımının ancak bir rüya olduğunu belirtmiştir. Pareto’nun seçkin yan, onun bu durumu haklı bulduğunu göstermektedir. Karl Marx’ın aksine, tarihin sonu ve sınıfsız toplum bir ütopyadır ve sınıflar ve seçkinler daima var olacaktır. Bu yanıyla Pareto, mevcut toplumsal yapıyı meşrulaştırma işlevi yüklenmiştir. Mevcut sistem yöneten elit veya azınlık ile yönetilen halk veya çoğunluktan oluşmaktadır.

Sonuç itibarıyla Pareto, döngüsel tarih anlayışı ve elit yaklaşımı ile hiyerarşik ve değişimin kontrol altında olduğu toplumsal sistem anlayışını benimsemiştir. Toplumsal yapı eşitsizlik üzerine kuruludur ve doğuştan gelen ayrıcalıklarla bu yapı sonsuza kadar sürecektir. Toplumları, her ortaya yeni çıkan sınıfların elitleri yönetmektedir. Toplumsal hiyerarşiyi bozacak toplumsal devrimler yerine Pareto, zımni olarak daha dar kapsamlı politik devrimleri tercih etmiştir. Böylece yöneten-yönetilen ayırımına dayanan toplumsal yapı yeniden

üretilebilecektir. Bu yaklaşımı ile Pareto, doğuştan ayrıcalığa dayanan, insanlar arasında eşitsizliğe vurgu yapan ve hiyerarşik bir toplumsal yapı anlayışını savunan bir düşünce biçimi geliştirmiştir. Bu düşünce biçimi yaklaşımı itibarıyla politik değer yüküldür.

Sonuç

Tarihsel-toplumsal hayat gözlemlendiği zaman devrimsel değişimler görülmektedir. Bazı dönemler köklü değişimler görülürken -Fransız Devrimi, Rus Devrimi gibi- kimi zamanlar daha dar kapsamlı dönüşümler gözlenmektedir. Burada belirleyici olan, toplumsal değişimlerin sınırları ve kapsamıdır. Sınırı geniş olan değişimleri toplumsal devrim ve değişim kapsamı dar olanları ise politik devrim olarak tanımlayabiliriz. Bu kıstas bütünüyle toplumsal yapıda gerçekleşen değişim ve etki alanları ile ilgilidir.

Ayrıca benzer bir tartışma, devrimci öznenin kim olduğudur. Anti-demokratik anlayışlar, değişimin öznesi olarak elitleri gösterirken, demokratik düşünürler değişim öznesini halk olarak kabul etmektedir. Değişimci öznenin kim olduğu sorusu, değişimin politik veya toplumsal tanımlanmasına yardımcı olacak bir durumdur.

Pareto, elitist bir düşünürdür. Pareto’ya göre elitler, zekâsı ve yüksek ahlaki nitelikleriyle halk kitlelerinden ayrılmaktadır. Pareto bu yanıla elitlerin görevinin yönetmek olduğunu ileri sürmüştür. Dolayısıyla Pareto, halk kitlelerinin görevinin yönetilmek olduğunu belirtmiştir. Pareto’ya kadar elit kuramcıları, eliti daha statik bir tabaka olarak tanımlarken Pareto, elitlerin sürekli dolaşım halinde olduğunu ve dolayısıyla elitlerin dinamik olduğunu vurgulamıştır. Bu durumu elitlerin dolaşımı kuramı ile kuramsallaştırmıştır. Bir elit doğar, eski elit düşüşe geçer ve yeni elit iktidara gelir. Sonuç olarak eski elit tarihin mezarlığına gider.

Pareto’nun yeni elitleri topluma değişim vaat etmekle birlikte aslında çok köklü değişime geçmemektedir. Dolayısıyla Pareto’nun elit değişimi, bir toplumsal devrim yerine politik devrimdir. Köklü toplumsal değişim değil sınırlı bir değişim göstermektedir. Bunun sebebinin, yeni elitin iktidar olgusunu elinden kaçırmamak olduğu savunulabilir. Böylece yeni elit, değişim vaadini sınırlı tutmakta, eski eliti devirmekte, topluma bunun için birtakım vaatler vermektedir ne var ki iktidara gelince bu değişikliklikle unutulmaktadır.

Politik çerçevede Pareto, döngüsel tarih anlayışını savunmaktadır. Böylece tarih, başlangıç noktasına doğru hareket etmektedir ve elit dolaşımı sonsuz olduğu için bu döngü kırılmamaktadır. Ayrıca toplumlar var olduğu sürece insanları hep bir elit yönetecektir. Buradan hareketle azınlık daima yönetici özne konumundadır. Halk yönetilen nesne pozisyonuna indirgenmektedir. Elitler arasında mücadele tarihin motorudur. Pareto, elitin ve o elitin içinden çıktığı ayrıcalıklı sınıfların bir savunucusu olmuştur. Aslında bu gerçeklik hemen hemen tüm elit teorisyenleri için geçerli bir durumdur. Çıkan sonuç şu ki, halkın bu haliyle bu haliyle kendi kendisini yönetemeyeceğini savunmuşlardır.

Kaynakça

- Abraham, F. ve Morgan, J. H. 1989. *Sociological Thought From Comte to Sorokin, Marx, Spencer, Pareto, Durkheim, Simmel, Weber, Mannheim*, Wyndham Hall Press
- Burke, P. 1993. *History and Social Theory*, New York: Cornell University Press
- Draper, H. 2011. *Karl Marx’s Theory of Revolution*, Aakar
- Engels, F. 2016. “Giriş”, *Fransa’da Sınıf Mücadeleleri 1848-1850*, ed. Karl Marx, çev. Erkin Özalp, İstanbul: Yordam
- Femia, J. V. 2006. *Pareto and Political Theory*, Routledge

- Kautsky, K. 1946. *The Social Revolution*, trans. A. M. ve May Wood Simons, Charles H. Kerr & Company
- Marx, K. ve Engels, F. 2018. *Alman İdeolojisi*, çev. Olcay Geridönmez ve Tonguç Ok, İstanbul: Kor
- Pareto, V. 2016. *Demokrasinin Dönüşümü*, çev. Kadir Zeki Tezer, İstanbul: Pinhan
- Pareto, V. 2018. *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü*, çev. Merve Zeynep Doğan, Ankara: Doğu Batı
- Skocpol, T. 2008. *States and Social Revolutions A Comparative Analysis of France, Russia, and China*, Cambridge University Press
- Tocqueville, A. D. 2011. *The Ancien Regime and the French Revolution*, trans. Arthur Goldhammer, Cambridge University Press